

از جمله دروس با اهمیت در حوزه آموزش معماری درس مبانی نظری معماری است . "مقصود از گذراندن این درس اشراف و احاطه کلی دانشجویان به رشته و حرفه معماری است .به بیان روشن تر به همان صورت که هر یک از مواد درسی رشته معماری می کوشد ، تا بصیرت خاصی از این رشته را به دانشجویان عرضه نماید ، درس مبانی نظری معماری می کوشد تا این بصیرت را در مورد کل رشته معماری فراهم کند ، در نتیجه این درس می تواند از یک سو میان مفاهیم مطرح شده در مواد درسی مختلف رشته معماری پیوند ایجاد کند و از سوی دیگر ضرورت وجودی هر یک از آنها را معلوم دارد .با طی کردن این درس دانشجویان نسبت به ضرورت آنچه که در آینده خواهند آموخت ، آگاهی می یابند و تمامی دانسته های خود را در منظومه ای بهم پیوسته و منسجم قرار می دهند ." اهداف رفتاری این درس ؛(در واقع اهداف رفتاری مقاصد دوره آموزشی را بر حسب عملکرد یاد گیرنده مشخص می کند .):

الف) آمادگی ورود به حیطه های شناخت خود و معماری را پیدا کرده وبتواند به عنوان یک دانشجوی معماری در خود ایجادانگیزه نماید.

ب) ایشان می بایستی قادر به شناسایی و ارزیابی ، میزان ارتباط و تماس خود با رشته معماری باشند .

تعریف مبانی نظری:

مبانی نظری معماری (۱):

مجموعه و نظامی از داده ها و مفاهیم است که به توصیف و تبیین پدیده های معماری (آثار معماری و اندیشه های مکتوب) می پردازد و این کار را با دو هدف انجام می دهد:

- تولید معماری جدید
- نقد معماری موجود

مبانی نظری معماری (۲):

مجموعه ای از ویژگیهای مفهومی و معنایی است که یک طراح (معمار) آنها را در طراحی اثر خود القاء می کند .
(این القاء می تواند آگاهانه و یا بصورت ناخودآگاه باشد)

مبانی نظری عام طرح

روحیه و شخصیتی است که طراح برای یک پروژه خاص متصور می شود و از طریق آن ایده های کلی خود را در ارتباط با پروژه بیان می کند .

مبانی طراحی معماری پروژه

اصول و ضوابطی (دستورات عملیاتی طراحی) است که طراح بعد از شناخت و ارزیابی موضوعات یک پروژه خاص برای حصول مبانی نظری عام طرح ، اتخاذ می نماید .

طراحی معماری

پیش در آمدی بر طراحی معماری

با تعریف و محدود کردن فضا که نقطه انجام هر تلاش طراحی می باشد و نیز با ظهور عاملی به نام سقف عناصر شکل دهنده هر بنایی در سه بعد کامل می شود. اصولا طراحی و معماری فعالیت پیچیده ای است که به خودی خود ایده ای به عنوان "محصور کننده" سادگی مخصوص به خود را داشته و از این رو برای شروع کار مناسب به نظر می آید. طراح در حقیقت با خلق ساختاری که محیط خارج را از داخل جدا می کند به فن و مهارت خود جامه عمل می پوشاند و همگی از مفهوم محصور کردن فضا پیروی می کنند.

فرآیند طراحی شامل تعداد زیادی تصمیم ها و مراحل تکامل آنها است که در نهایت مفهوم خیالی، متولد شده از یکسری واقعیت ها است که در آینده قرار است توسط معمار تحقق پیدا کند. این مفهوم خیالی بر گرفته از یکسری مسائل خاص مانند الزامات فرم، عملکرد، فن آوری، زیست شناسی، بوم شناسی و مقررات دولتی به واسطه تصمیمات، گام به گام به طرح نزدیک می شود.

طراحی فرآیندی است خودآگاه که توسط افراد حرفه ای انجام می شود این طراحان با سلسله ای از مشکلات در گیر هستند که اگر چه در گذشته تجربیاتی را به گونه های مشابه آن داشته اند باز هر کدام به خودی خود منحصر به فرد می باشند.

تعریف طراحی معماری از نظر **ویتروویوس**: طراحی معماری فرایند گزینش اجزا برای دست یافتن به کلی واحد است.

در واقع می توان گفت: تلاشی برای ارائه راه حل های مناسب و هماهنگ برای مسائل متفاوت و گاه متضاد در قالب یک طرح معماری. طراحی به عنوان یک فرآیند شناخته شده است که از یک تفکر شروع و به یک محصول ختم می شود. پروسه معماری را در ابتدا می توان به سه مرحله کلی تقسیم کرد.

مرحله اول: **مطالعات**

مرحله دوم: **برنامه ریزی**

مرحله سوم: **طراحی**

مطالعات

قدم اول در مطالعات پیش بینی هدف و تعریف موضوع می باشد چرا که اگر ندانید به کجا می خواهید بروید، هرگز نمی فهمید که چه زمانی رسیدید و هرچه بیشتر درباره اینکه به کجا می روید بدانید، در عمل خیلی زودتر به آنجا می رسید.

در مرحله بعد، مواردی که در تحقیق و مطالعات یک طرح باید به آن پرداخته شود به صورت خلاصه در زیر آورده شده است:

۱- دیدگاه کارفرما: تقریباً تمام ساختمانها بدون استثنا برای مردم ساخته می شوند. ساختمانها مشخصاً بیانگر میزان توجه بانیا نشان نسبت به کاربران ساختمانها هستند. به همین دلیل ساختمانها نشانه های اجتماعی مهمی بشمار می آیند. آنها بیان کننده ارزش های انسانی سازندگان شان هستند. در واقع واژه کارفرما برای تمام افرادی که با ساختمان مرتبط اند به کار برده می شود. کارفرمایان در واقع عبارت اند از: مالکان، سازمانها و ادارات دولتی، کاربران ساختمانها و عموم مردم. یک طراح و برنامه ریز معمار باید قادر به کار کردن با اشخاص، گروه های بزرگی از مردم و افرادی با فرهنگ های گوناگون باشد.

۲- پیشینه تاریخی بنا + نمونه های ساختمانی موجود: هر نوع پروژه ای دارای تاریخچه و پیدایش و توسعه واژگان خاص خود است. برای هر نوع ساختمان نظریه ها و اصول کلی وجود دارد که باید آنها را بشناسید. بازدید از ساختمانهای ساخته شده و در حال کار می تواند در روشن کردن مسائل طراحی مرتبط با نوع خاصی از پروژه بسیار سودمند باشد

۳- آیین نامه ها: مقررات ساختمانی بدنه ای از اطلاعات است که می تواند به شدت بر مسئله و راه حل طراحی دست اندازی کند. تنها آن دسته از اطلاعاتی که مقیاس طراحی مورد نظر را تحت تاثیر قرار می دهد، مفید و قابل استفاده است.

۴- مصالح + تکنولوژی

۵- تاسیسات

۶- ارتباطات (روند حرکت و رفت و آمد در فضا)

۷- سایت: هر پروژه ساختمانی در یک سایت بنا می شود. سایت تقریباً همیشه عامل ثابت و دارای محدوده ای دقیق و تایین شده در طراحی است. یکی از مهمترین مراحل در امر طراحی شناخت عوامل مفید و موانع موجود در سایت است. هر سایت تقریباً منحصر به فرد است و در واقع شبکه در هم تنیده ای از اشیا و فعالیت ها است. این شبکه محدودیت هایی را تحمیل می کند، ولی امکاناتی را هم در اختیار قرار می دهد.

- ساختار زمین و خاک
- توپوگرافی
- منظره پردازی در سایت
- شرایط جوی
- ارتباطات در سایت
- بافت در سایت
- بوم شناسی بنا و سایت

۸- مسائل فرهنگی حاکم: معماری به عنوان یک پدیده اجتماعی از فرهنگ نشأت گرفته و بر آن تاثیر می گذارد و آینه‌ای است از اندیشه‌های انسان در رابطه با فضا، زیبایی شناسی، و فرهنگ. به همین سبب سبک معماری هر دوره انعکاسی از فرهنگ و هنر آن محسوب می شود و با دگرگونی‌هایی که در سایر عرصه های زندگی و هنر به وقوع می پیوندد، متناسب است و هر سبک جدید معماری بر اصول، روشها و سنتهای سبک پیشین استوار است، به همین خاطر بین سبکهای گوناگون معماری رابطه‌ای استوار وجود دارد و مرزبندی بین آنها دشوار به نظر می رسد. معماری با بناها کار دارد و بناها بخشی از فرهنگ اند. بنا، کتاب گرد و غبار گرفته ای است که باید به سراغش رفت و آن را مطالعه کرد. در این صورت است که ما را از فرهنگ سازندگان آگاه می کند و از هویت جامعه ای که در آن بنا شده، خبر می دهد.

۹- مسائل اجتماعی: کاربران ساختمان دلیل وجودی ساختمان هستند. پس توجه به عوامل اجتماعی و فرهنگی از ضروریات طراحی ساختمان می باشد

۱۰- محدودیت ها و امکانات اقتصادی

۱۱- مسائل زیبا شناختی: ما انسانها همیشه جهان وموجوداتش را با چشم زیبایی و زشتی نگاه می کنیم همه ما زیبایی را دوست داریم و می خواهیم به زیباترین نحو جلوه کنیم. اساسا اگر دقت کنیم، متوجه می شویم که زندگی مان بر پایه زیبایی و زشتی است. همه ما همیشه، جذب زیبایی شده و از زشتی ها گریزان هستیم. بنابر این، زیبایی، نقشی اساسی در زندگی هر انسانی دارد. به دلیل همین نقش و تاثیری که زیبایی بر تمام انسانها و در تمام جنبه های زندگی او دارد، وظیفه یک معماری است که تمام مسائل زیبایی شناسی را مورد بررسی قرار دهد.

برنامه ریزی

حیطه برنامه ریزی در واقع جداسازی اطلاعات با ارزش از تمام اطلاعات موجود است. برنامه ریزی به استخراج نتایج از میان نتایج ممکن می پردازد. برنامه ریزی همانا جدا کردن پیام ها از میان سر و صدا ها است.

لازمه طرح های خاص بخصوص تاسیسات بزرگ و پیچیده ایجاد برنامه های ساختمانی منظم است. برنامه ریزی ساختمانی مشکل یا مشکلاتی را که باید رفع شوند مشخص می سازد. در واقع فرآیند پژوهش و تصمیم گیری برای شناسایی مسائلی است که باید از طریق طراحی حل شوند

فرآیند برنامه ریزی معماری تعریفی شفاف از هدف پروژه و معیار راه حل موفق را در اختیار طراح قرار می دهد هر طرح می تواند شکل های گوناگونی به خود بگیرد اما وقتی کامل می شود تنها یک شکل خواهد داشت. فرآیند برنامه ریزی معماری معیارهای مناسبی را بر حسب ویژگی و نوع پروژه تعیین می کند. این فرآیند رهنمودهای لازم برای انتخاب مناسب ترین قالب یا فرم را در اختیار طراح قرار می دهد. در پروژه های کوچک می توان برنامه ریزی معماری را به طور خلاصه و بدون هزینه اضافی ارائه کرد در پروژه های بزرگ اختصاص هزینه جداگانه ای برای برنامه ریزی معماری لازم است. برنامه ریزی خوب و موفق نیاز به اندیشه ای شفاف دارد و این وظیفه دشوارتر از آن چیزی است که به نظر می رسد.

برنامه ریزی را می توان به صورت واژه جامع تعریف کرد که در این حالت نتیجه کار، تدوین فهرستی است که مکتوب یا غیر مکتوب شامل اهداف و مشکلاتی است که باید حل شوند و شرایط آغازین طراحی. یک برنامه دستورالعمل اجرای بنا است بدین گونه که مشخص می کند فرم فیزیکی بنا در بردارنده چه چیزهایی است و چگونه باشد تا محیطی سالم و مناسب برای کاربران و مالکان ایجاد شود. طراح باید در تمام موارد از یک ساخت مکتوب یا ذهنی استفاده کند می تواند ضرورت های مربوط به برنامه را در تمام مدت در ذهن خود حک کند.

استفاده از برنامه سازمان یافته ترین روش برای صورت برداری از مفاهیم اساسی ساختمان یا فضا است برنامه به ما این امکان را می دهد که به کار خود رسیدگی کنیم کمالینکه در حین تلاش برای تحقق بخشیدن به طرح خود راهنمایی های اساسی برای ما فراهم می سازد.

پس از مرحله مطالعات اطلاعاتی را به دست می آوریم که باید بر روی آنها یکسری تجزیه و تحلیل انجام پذیرد تا به نتایجی دست یابیم. دسترسی به این نتایج که خود دستورالعملهای طراحی را به ما نشان می دهد، در مرحله برنامه ریزی شکل می گیرد.

در مرحله برنامه ریزی ما به موارد زیر دست پیدا می کنیم:

- فضاها - روابط بین آنها - مساحت فضاها
- نوع ساخت - مصالح کاربردی - تکنولوژی ساخت
- موقعیت قرارگیری ساختمان در سایت
- جهت گیری ساختمان نسبت به جهت های جغرافیایی
- فرم ساختمان در کل و در جزء (فرم درب و پنجره - نما کاری - فضاها....)

تحلیل و ترکیب

تحلیل کردن یعنی تجزیه شیئی به طور ذهنی و بررسی اجزای آن. برای تحلیل هر ساختمان باید موقعیت سایت، ابعاد آن، طرح داخلی آن سیستم سازه ای، سیستم تاسیسات، هزینه های اولیه و هزینه های جاری آن و همچنین سبک معماری و سابقه سبک بنا و... بررسی می شود بازهم می توان هر یک از این موارد را تحلیل کرد و به جزئیات بیشتری پرداخت، تا جائیکه حتی ریزترین جزئیات نیز مورد بررسی قرار گیرند. به راحتی می توان دریافت که عمل تحلیل به تولید حجم وسیعی از اطلاعات می انجامد. در آمیختن به معنی کنار هم گذاشتن و ترکیب اجزا با یکدیگر و آنها را یکجا دیدن است. می توان گفت که تحلیل و ترکیب در جهت عکس یکدیگرند. یکی شان چیزها را از هم جدا می سازد و دیگری آنها را در هم می آمیزد. لیکن اینها دو سر انتهای پیوستاری واحد نیستند بلکه بیشتر شبیه به دو سوی متقابل یک چرخه اند.

آغاز طراحی

تا به اینجا فرآیند برنامه ریزی اهداف و مقاصد را تعیین می کند و به تحلیل تمام داده های مربوط به پروژه می پردازد. راهبردهای مناسب شناسایی می شوند، نیازهای کمی پروژه نیز تعیین می گردند. اکنون باید تمام اطلاعات را در آمیخت و در قالب گزاره های کوتاه و خلاصه بیان کرد. بیان مطلب در قالب گزاره هایی خلاصه، دشوار است و در گزارش مسئله طراحی باید نهایت دقت را داشت، چون این گزاره ها کار طراحی را ملزم به توجه و پرداختن به مسائل عمده طرح، و همچنین تهیه طراحی می کند که در آن باید از موقعیت ها و فرصت های منحصر بفرد استفاده کرد و موانع و محدودیت هایی را که در فرآیند برنامه ریزی مشخص گردیده و به آن اشاره شده است، از میان برداشت. طراح می گوید " به نظر ما این کارها باید انجام شود ". اما اگر این مرحله با دقت تمام و صحیح انجام گیرد، باید انتظار پایان خلاصه ای شیوا و پرمحتوا را داشت.

ترکیب برنامه، بیان مسئله طراحی است. بدون این درک و شناخت، تمرکزی هم بر فرآیند طراحی وجود نخواهد داشت. در این مرحله نتیجه چالش برنامه ریزی به مرحله طراحی منتقل می شود. در واقع طراحی آغاز می شود

برنامه ریزی چونان تحلیل است و طراحی همچون ترکیب. برنامه ریزی ساختار و شرایط پروژه را تجزیه می کند و بررسی تمام جوانب آن می پردازد. طراحی باید از تمام نگرش ها و افکار گوناگون، اطلاعات، ایده ها، بودجه ها و جز اینها استفاده کند و آنها را در مجموعه جدیدی که فراتر از مجموعه تمام اجزاست در شکلی کلی در آمیزد. از سوی دیگر فرآیند تحلیل و ترکیب فقط محدود به این مرحله کار نمی شود و در یک مقطع اتفاق نمی افتد. درون مرحله برنامه ریزی و همچنین در طراحی چرخه مداومی بین تحلیل و ترکیب وجود دارد.

بعد از بررسی تمام این موارد می توان سه مرحله روند را به ۵ مرحله کامل تر تقسیم کنیم.

۱- تعریف مسئله و هدف

۲- گسترش گزینه ها (تولید و افزایش اطلاعات)

۳- ارزیابی (تجزیه-تحلیل)

۴- انتخاب

۵- ارتباط (ترکیب)

مفاهیم

گام آخر در روند شکل بخشیدن طراحی بسط مفاهیم است. می توان این کار را با استفاده از تاثیرات اجتماعی، فرهنگی، نگرشی، بافتی، تاریخی، یا سوابق پیشین در فرم فیزیکی بنا آغاز کرد

مفاهیم: ایده هایی هستند که طراح آنها را به عنوان مبنای فرم دهی به فضا، بنا و سایت شناسایی می کند. در هر طرح جدید برای انجام طرح های مبتکرانه وارد یک وضعیت ذهنی خاصی می شویم که عوامل متعددی نقش دارند.

عینیت ← ذهنیت

همیشه تحقیق و شناخت مفاهیم، و انطباق بخشی از کارهای پر جذبه در معماری و طراحی می باشد. مفاهیم می توانند بیان کننده ایده های واقعی فرم ساخته شده یا امور انتزاعی باشند.

طراح منبع اصلی ایده ها است و در تمام دوره شکل گیری مانند یک تصویر گر عمل می کند. ما اطلاعات را در زمینه بنا و سایت گرفته و آنها را در بافتی از عرصه های مفاهیم قرار می دهیم. این مفاهیم به پلان و نما و برش نظم بخشیده و باعث انسجام می گردد.

مفاهیم ایده هایی هستند که طراح آنها را به عنوان مبنای فرم دهی به فضا بنا و سایت شناسایی می کند. این ایده ها منحصر به فرد با کارکرد بنا پیش بینی علاقه ها ظرافت و غنا در هم تنیده است. این روند یعنی تحقیق، شناخت مفاهیم و انطباق بخشی از کار های پر جذبه در معماری است.

مفاهیم ایده هایی هستند که در پس هر طرح وجود دارند و به آن طرح مصداق هنر و ارزش می بخشند. مفاهیم در زبان نمی گنجد بلکه در بنای تکمیل شده پدیدار می شوند

ایده

اصطلاحی است که در بحث های معماری زیاد به کار می رود و اهمیت بسیاری دارد. در تمدن بشری ایده نقش بسیار مهمی دارد. اگر به اطراف نگاهی بکنیم می بینیم که تمامی اشیا زندگی ما در اصل بر اساس ایده هایی مشخص بوجود آمده اند

کار اصلی معمار یافتن جوهر منحصر بفرد هر پروژه و پرداختن به آن است از این طریق ایده تولید می شود تولید ایده در حقیقت یکی از مهمترین فعالیت های مغزی است که کامپیوتر قادر به انجام دادن آن نیست.

ایده ها مصالحی طراحی هستند ساختن ایده مهمتر از ساختن بنا است. اگر چه وجود مصالح خوب یعنی داشتن ایده های مناسب و بدیع معمارانه ضروری است به کارگیری سریع و خلاقانه ایده ها اساسی ترین بخش معماری است

ایده های شما مانند پروانه هایی هستند که به بیرون پرواز می کنند شما به یک تور احتیاج دارید تا آنها را بگیرید و نگذارید فرار کنند.

کانسپت

ایده هایی که در ذهن شکل می گیرند و هنرمند را بر آن میدارند که تجسمی هر چند کمرنگ را در دنیای بیرون به منصفه ظهور برساند را کانسپت یک پروژه می خوانند
کانسپت خلق شده برای یک پروژه معماری ساختار کلی را برای طراحی موضوع مورد نظر به وجود می آورد. ساختاری که به واسطه آن به خطوط و سطوحی دست می یابیم که شمایی از کلیت فرمی، فضایی و حال و هوای پروژه را مشخص می کند و واسطه است بین زبان انتزاعی کانسپت بوجود آمده با کالبد واقعی معماری.

کانسپت ها ایده هایی هستند که عناصر گوناگون را در یک جا گرد هم می آورند.

عناصر: تفکرات- تصورات- مشاهدات

کانسپت : مسیری است که طی آن نیاز های فیزیکی ، شرایط محیطی، و باورها بهم می پیوندند و به این ترتیب بخش مهمی از روند طراحی را شکل می دهند